

ชีวิตหลังถูกเวนคืนที่ดินเพื่อการสร้างเขื่อน :
กรณีศึกษา โครงการเขื่อนแควน้อย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก

สุรัสวดี พึ่งสุข

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยประชากรและสังคม
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล

พ.ศ. 2550

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหิดล

ชีวิตหลังถูกเวนคืนที่ดินเพื่อการสร้างเขื่อน: กรณีศึกษาโครงการเขื่อนแควน้อย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก (LIFE AFTER LAND EXPROPRIATION: A CASE STUDY OF
KWAI NOI DAM, THE ROYAL DEVELOPMENT PROJECT, WAT BOT DISTRICT,
PHITSANULOK PROVINCE)

สุรัสวดี พingssุข 4836674 PRPR /M

ศศ.ม. (วิจัยประชากรและสังคม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: กฤตยา อาชวนิจกุล, Ph.D., กาญจนา ตั้งชลทิพย์, Ph.D.

บทคัดย่อ

การสร้างเขื่อนส่งผลให้เกิดการสูญเสียที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยของประชากรในพื้นที่ ซึ่ง
ที่ผ่านมาการศึกษาที่มองในเชิงการเปลี่ยนแปลง การสูญเสียที่ดิน ระดับผลกระทบของผู้ที่อพยพและไม่
อพยพ รวมทั้งการศึกษาเกี่ยวกับการจ่ายค่าชดเชยไม่ค่อยมีในประเทศไทย การวิจัยครั้งนี้จึงมีเป้าหมายเพื่อ
สร้างองค์ความรู้ในมิติเหล่านี้ให้มากขึ้น โดยใช้วิธีการสำรวจประชากรในพื้นที่จำนวน 220 คน จาก 14
หมู่บ้าน และสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ที่ได้รับผลกระทบ 18 คน และเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง 3 คน

ผลการวิจัย พบว่า ที่ดินที่ประชาชนถือครองส่วนใหญ่เป็นที่ดินรัฐและไม่มีเอกสารสิทธิ์ ซึ่ง
กระบวนการชดเชยที่ดินและทรัพย์สิน รวมถึงค่าชดเชยพิเศษ จึงขึ้นอยู่กับการทำประโยชน์ที่ดินก่อน
เปิดโครงการ อย่างไรก็ตามพบว่ามีปัญหาหลายอย่างจากกระบวนการสรรหาที่ดินและการจ่ายค่าชดเชย
อาทิ การประชาสัมพันธ์ล่าช้า ข้อมูลไม่ชัดเจน การอ้างสิทธิ์ซ้ำซ้อน การจ่ายเงินล่าช้า ปัญหานายทุน และ
ความไม่พอใจของประชาชน

ในส่วนของผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง พบว่า ด้านเศรษฐกิจโดยเฉพาะอาชีพมีการ
เปลี่ยนแปลงชัดเจน และการจ่ายเงินชดเชยไม่เหมาะสมกับอัตราการเสียที่ดินส่งผลให้รายได้บุคคลต่อปี
ลดลง ส่วนในด้านความเป็นอยู่ มีทั้งที่ดีขึ้นและแย่ลงแตกต่างกันออกไป ซึ่งผู้ที่อพยพค่อนข้างแย่ลง
มากกว่าผู้ไม่อพยพ แต่ส่วนใหญ่ระบุว่าที่อยู่อาศัยและการคมนาคมดีขึ้น สำหรับในด้านความสัมพันธ์ใน
ครอบครัวและชุมชน ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก เนื่องจากประชาชนส่วนมากยังคงอาศัยอยู่ในบริเวณ
เดิมทำให้ยังคงไว้ซึ่งแบบแผนความสัมพันธ์และการดำเนินชีวิตในแบบเดิม

การวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โดยชีวิตที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับขนาดของ
ผลกระทบและความสามารถในการปรับตัว รวมถึงปัจจัยภายนอกอื่นๆ ซึ่งรัฐควรตระหนักถึงผู้ที่ได้รับ
ผลกระทบให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

คำสำคัญ: เว้นคืนที่ดิน / เขื่อนแควน้อย/ ที่ดิน / ค่าชดเชย

LIFE AFTER LAND EXPROPRIATION: A CASE STUDY OF KWAI NOI DAM, THE ROYAL DEVELOPMENT PROJECT, WAT BOT DISTRICT, PHITSANULOK PROVINCE

SURUSWADEE PUNGSUK 4836674 PRPR /M

M.A. (POPULATION AND SOCIAL RESEARCH)

THESIS ADVISORS : KRITAYA ARCHAVANITKUL, Ph.D., KANCHANA TANGCHOLATIP, Ph.D.

ABSTRACT

The Kwai Noi Dam Construction is a Royal Development Project in Phitsanulok which has had important effects in the form of losses of land and residences of people living in the area. Studies related to loss of land, in past on emigrants and non-emigrants, and details of compensation have been rare in this and similar projects. This study tries to develop on integrated approach to knowledge in this area. A population survey was conducted within the selected area by distributing questionnaires to 220 subjects, from 14 villages, and in-depth interviewing of 18 subjects. All questions focused on the impacts of the Kwai Noi Dam construction. The sample included emigrants and non-emigrants. Three government officers who deal with land expropriation and compensation were also interviewed.

It was found that most of the land the residents had used belonged to the government and locals had no title deed. Therefore, the process of land compensation, properties, and extra compensation depended on land utilization before dam construction. However, many problems arose from the process of expropriation and compensation; for instance, there were delay in communication, ambiguous information, competing and conflicting assertions of rights to land, delays in payment, investment problems, and dissatisfaction.

There was a manifest change in economic situations of both emigrants and non-emigrants, especially in occupation; they also did not receive compensation in accordance with the land lost and this led to reduction in annual income. These changes were worse for the emigrants than for non-emigrants. However, most emigrants and non-emigrants stated definitely that housing and communications were better. For relationships with the family and community, there were few changes because most of the sample still resided in the same area. As a result, traditional relationships and lifestyles were maintained.

Furthermore, the result of the study suggests that there are different impact levels and different adaptability levels for people with different livelihoods. The government should take this into account when considering such project.

KEY WORDS : EXPROPRIATION /KWAI NOI DAM /LAND /COMPENSATION

144 pp.